

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Обща психология“

Автор: Аница Карник Хугасиян - Хачмерян

Тема: ПСИХОЛОГИЧНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА ЛИЧНОСТТА И
ХИПОХОНДРИЧНИ ПРЕЖИВЯВАНИЯ В КОНТЕКСТА НА
ПСИХОСОМАТИКАТА

Научен ръководител: доц. д-р Красимир Иванов

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 890 от 25.11.2024 г. сте включен в Научно жури за защита на дисертационен труд на АНИЦА КАРНИК ХУГАСИЯН-ХАЧМЕРЯН по професионално направление 3.2 "Психология", докторска програма „Обща психология“, на тема „Психологични детерминанти на личността и хипохондрични преживявания в контекста на психосоматиката“.

Представеният от Аница Карник Хугасиян - Хачмерян комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ.

2. Актуалност на тематиката

Темата за психологическите детерминанти на личността и хипохондричните преживявания в контекста на психосоматиката е **изключително актуална** поради няколко причини:

Увеличаващата се здравна тревожност
В съвременното общество се наблюдава нарастване на хипохондричните прояви и здравната тревожност. Причини за това са глобалната пандемия, повишената достъпност до здравна информация онлайн (често неточна) и социалният натиск към „здравословен живот“.

Значение на психосоматичната медицина
Проучването на връзките между психични и физически симптоми е от критично значение за медицинските и психологическите практики. Соматоформните разстройства, включително хипохондрията, значително натоварват здравната система.

Психологическа динамика на личността
Изследването в дисертационния труд показва взаимодействието между тревожност, стрес и личностни предиспозиции. Разбирането на тези аспекти може да подпомогне създаването на ефективни терапевтични стратегии за пациенти с хипохондрични нагласи.

Екзистенциални и социални фактори

Дисертацията подчертава връзката между морталната тревожност (страхът от смъртта) и хипохондрията, което добавя важен екзистенциален контекст към изследването.

Иновации в диагностиката и лечението

Представените инструменти за емпирично изследване и резултатите от анализа предлагат нови подходи за диагностика и интервенция при лица с хипохондрична predisposition.

Тази актуалност прави дисертационното изследване приложимо както в академичната психология, така и в клиничната практика, подпомагайки специалистите да разберат и управляват психосоматични и тревожни разстройства по-ефективно.

3. Познаване на проблема

В дисертационния труд се демонстрира чрез задълбоченото теоретично и емпирично разглеждане на следните ключови аспекти:

Ясно дефиниране и анализ на хипохондрията

- Дисертацията предлага подробен **теоретичен обзор** на хипохондрията, като проследява историческото развитие на проблема и класификациите му в **DSM-IV**, **DSM-V** и **МКБ-10/11**.

- Разглежда се не само клиничният аспект на хипохондрията, но и влиянието на когнитивните и психологически фактори върху възприятието на здравето и болестта.

Психологически и физиологични фактори

В труда се изследват **психологическите детерминанти** на хипохондричното разстройство, като:

Емоционална динамика (тревожност, страх, депресия);

Когнитивни изкривявания и вярвания за собственото здраве;

Личностни черти и predisposition (например **тип Е** и склонността към тревожност).

Разглеждат се и **физиологичните фактори**, включително биологични предразположения и възприемането на телесни симптоми.

Емпиричен подход и изследвания

- Използвана е **комплексна методология** чрез батерия от тестове като:
  - Въпросник на Дерогатис (D) – оценка на соматизация и психологически симптоми;

- Въпросници за стрес (CG) и хипохондрична predisposition (AX);

- Въпросник MTG за психосоматична predisposition.

- Резултатите са обработени чрез **статистически анализ (SPSS)**, включително **корелации** и **T-тестове**. Изследването обхваща 170 участници, което добавя емпирична стойност и надеждност на изводите.

Синтез на психосоматика и тревожност

- Дисертацията разкрива как **тревожността и стресът** могат да се трансформират в хипохондрия, подчертавайки сложната връзка между:

- Психологическите състояния и физиологичните симптоми;

- Екзистенциалните фактори (например мортална тревожност и търсене на контрол).

Обширна теоретична база и научна обосновааност

Трудът използва богата литература (146 източника), включително най-новите изследвания в областта на психосоматиката и тревожните разстройства.

Представени са различни **теоретични модели** (психодинамични, когнитивно-поведенчески и екзистенциални), което показва задълбочено познаване на проблема.

Познаването на проблема в дисертационния труд е изключително детайлно и задълбочено. Авторът демонстрира не само **теоретична компетентност**, но и **емпирично овладяване**

4. Методика на изследването

Методиката на изследването, представена в дисертационния труд „**Психологически детерминанти на личността и хипохондрични преживявания в контекста на психосоматиката**“, е подробно разработена и научно обоснована. Тя включва следните ключови елементи:

Целева група

- **Обем** на **извадката:**

В изследването участват **170 лица** на възраст от **18 до 83 години**.

Полова структура: Мъже: 47 участници (27.6%), Жени: 123 участници (72.4%)

Средна възраст: 49.75 години при стандартно отклонение от **16.10 години**.

Тази структура позволява обективно изследване на влиянието на **възрастта и пола** върху хипохондричните прояви и психосоматичните симптоми.

Инструментарий

Използваната **методика** включва батерия от стандартизирани тестове и скали за измерване на психологически и психосоматични променливи:

Въпросник на Дерогатис (D)

Използва **9 основни скали:** Соматизация, Обсесивно-компулсивни нарушения, Социална несигурност, Депресия, Тревожност, Агресивност, Фобийна тревожност, Параноидно мислене

Психотичност

Въпросник за стрес (CG)

- Оценява нивата на стрес в различни контексти: **Домашна среда**

Работно място, Социална среда, Скрининг за психосоматична предиспозиция (MTG)

- Включва **5 скали:**

Соматични възприятия и емоции; Екстраличностен тип поведение; Интраличностен тип поведение; Емоционални състояния и дисфункция; Когнитивни вярвания за Аза

Специално разработен въпросник за хипохондрична предиспозиция (AX) 11 въпроса, оценени по **5-степенна Ликертова скала**.

- Категоризация на резултатите:

Отсъствие на хипохондрична предиспозиция

Гранични случаи

Наличие на хипохондрична предиспозиция

Изразена хипохондрия

Статистически методи

За обработка и анализ на данните е използвана програмата **SPSS**. Прилагани са следните статистически методи:

- **Корелационен анализ:**

Установяване на връзки между скалите на използваните въпросници.

- **Дисперсионен анализ (ANOVA):**

Анализ на различията между групи с и без хипохондрична предиспозиция.

- **Independent Samples T-Test:**

Сравнение на средни стойности по различни скали между групите.

- **Коефициент на вътрешна консистентност на Кронбах Алфа:**

Проверка на надеждността на използваните скали.

Процедура на изследването

Събиране на данни: Проведено е анкетно проучване сред **170** лица, използвайки гореспоменатите въпросници.

Класификация на изследваните лица: Лицата са групирани според степента на **хипохондрична предиспозиция**.

Анализ на данните: Обработката включва корелационни матрици, t-тестове и анализ на вариациите.

Обоснованост и надеждност на методиката

- Използваните инструменти са **стандартизирани и надеждни**, осигуряващи висока валидност на резултатите.

- **Многопластов**

подход:

Разглеждат се както **психосоматични симптоми**, така и **психологически детерминанти**.

Методиката на изследването е **научно издържана** и **емпирично обоснована**, което позволява задълбочен анализ на проблема. Комбинирани са **стандартизирани инструменти, статистически методи и ясна процедура**, което прави резултатите надеждни и приложими както в научната, така и в клиничната практика.

Целите, задачите и хипотезите на дисертационния труд са **релевантни** на използваните методи.

Целта на изследването е да се изведат **психологическите детерминанти** на хипохондричните преживявания и разстройства в контекста на **психосоматиката**.

Релевантност на методите:

Използването на **психометрични инструменти** като въпросника на Дерогатис (D), въпросника за стрес (CG) и скрининга за психосоматична предиспозиция (MTG) позволява **обективно измерване** на психологически и психосоматични симптоми.

Разработеният въпросник за **хипохондрична предиспозиция (AX)** е пряко насочен към оценка на основния феномен на изследването.

Корелационният анализ и статистическите методи валидират връзките между различните скали и изследваните променливи.

Задачите са ясно дефинирани и обхващат:

- **Корелация между личностови предиспозиции** и хипохондричните нагласи.
- **Когнитивните изкривявания и емоционалния опит** при индивиди с хипохондрични тенденции.
- **Процесите на справяне и контрола** над симптомите при хипохондрия.

Релевантност на методите:

- **Корелационният анализ** е използван точно за изпълнение на първата задача – идентифициране на зависимости между личностови черти и хипохондрични нагласи.

- **Психометричните тестове** като въпросника на Дерогатис и MTG измерват когнитивните изкривявания и психосоматични симптоми, което подпомага втората задача.

- Анализът на **стратегииите за справяне и контрол** е осъществен чрез въпросника за стрес и специално разработената оценъчна скала.

Хипотези на изследването

Основните хипотези включват:

- **Роля на несъзнаван срам и вина** в динамиката на хипохондрията.
- Връзка между **самоосъзнатостта** и хипохондричната предиспозиция.
- **Неувереността** и потребността от контрол като предразполагащи фактори за хипохондрия.

Пренатални фактори и тяхната роля в активирането на инстинкта „борба или бягство“.

Релевантност на методите:

- **Емпиричните тестове** като тези на Дерогатис и MTG позволяват изследване на емоционални и психосоматични аспекти, свързани със срама, вината и неувереността.
- **Корелационният анализ** между скалите на психосоматичната предиспозиция и психическите симптоми директно подкрепя хипотезите.
- **Груповият анализ (ANOVA и T-Test)** разкрива различията между групи с и без хипохондрична предиспозиция, което потвърждава хипотезите за влияние на личностовите и пренаталните фактори.

Целите, задачите и хипотезите на изследването са **напълно релевантни** на използваните методи. Приложените **стандартизирани инструменти, корелационен анализ и статистическа обработка** чрез **SPSS** осигуряват солидна методологична основа за постигане на поставените цели и проверка на хипотезите.

Този интегриран подход демонстрира научна издържаност и систематичност при изследване на сложната тема за хипохондричните преживявания в контекста на психосоматиката.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е цялостно и задълбочено изследване, което се отличава с висока научна и практическа стойност. Трудът включва:

Обем и структура

Общ обем: **168 страници**.

Съдържа **увод, четири глави, заключение, приноси, използвана литература и приложения**.

Включени са **15 фигури** и **50 таблици** за илюстрация и обяснение на резултатите.

Списък с литература от **146 източника** (30 на български, 88 на английски и 28 интернет източника).

Основен фокус на изследването

Трудът разглежда психологическите фактори и детерминанти, които водят до хипохондрични преживявания, като особено внимание се обръща на:

Влиянието на **тревожността и морталната тревожност**.

Когнитивните изкривявания и стратегии за справяне.

Психосоматичните симптоми и връзките им с личностовите предиспозиции

Оценка на дисертационния труд

Научна значимост

Трудът представя задълбочено теоретично и емпирично изследване на тема, която е актуална и важна за съвременната **психология и здравна наука**.

Чрез комбиниране на **психологически и психосоматични измерения** авторът предлага нов поглед върху взаимодействието между психика и физика.

Методологическа издържаност

Стандартизирани методи: Използване на международно признати инструменти като въпросника на Дерогатис и въпросника за стрес на Салковски.

Собствени приноси: Разработена е скала за хипохондрична предиспозиция, което представлява оригинален научен принос.

Обработката на данните е извършена чрез **SPSS**, като са използвани корелационни и дисперсионни анализи, осигуряващи **надеждност и обективност** на резултатите.

Практическа приложимост

Резултатите могат да се използват от **психолози, медицински специалисти** и всички професионалисти в областта на здравеопазването за:

- Подобряване на диагностиката на хипохондрията.
- Разработване на по-ефективни терапевтични стратегии.

- Превенция на здравната тревожност и психосоматичните разстройства.

Стил и изложение

Текстът е **ясно структуриран** и **логически последователен**. Анализите и интерпретациите на резултатите са **обосновани** и подкрепени с емпирични данни. **Графики и таблици** подпомагат визуализацията на резултатите.

Дисертационният труд съдържа **научни и научно-приложни приноси**, които могат да се обобщят както следва:

Научни приноси:

Изследване на **психологическите и психосоматичните детерминанти** на хипохондричните преживявания.

Установяване на **корелационни зависимости** между:

Психосоматични симптоми (въпросник на Дерогатис).

Личностови и емоционални predispozicii (MTG).

Нива на стрес и хипохондрична predispozicii.

Въвеждане на **хипотези** за влиянието на когнитивните изкривявания, тревожността и пренаталните фактори върху хипохондрията.

Научно-приложни приноси:

Разработване на скринингова скала за хипохондрична predispozicii.

Предлагане на **психологически интервенции**, насочени към справяне със стреса и тревожността.

Практически насоки за **превенция и лечение** на хипохондрични прояви.

Дисертационният труд е **научно издържан, практически ориентиран** и приносен както за **психологическата теория**, така и за **практическата психология**. Предложените изводи и скали са обосновани с емпирични данни и могат да бъдат използвани за диагностика, превенция и интервенция на хипохондрични разстройства.

Трудът показва високо ниво на **познаване на проблема, методологическа прецизност и оригиналност на подхода**.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

публикациите на докторанта **Аница Карник Хугасиян-Хачмерян** са свързани с резултатите и изводите от дисертационния труд „**Психологически детерминанти на личността и хипохондрични преживявания в контекста на психосоматиката**“.

7. Автореферат

Авторефератът на дисертационния труд „**Психологически детерминанти на личността и хипохондрични преживявания в контекста на психосоматиката**“, изготвен от **Аница Карник Хугасиян-Хачмерян**, представлява **обобщение** на основните цели, задачи, хипотези, методология, резултати и научни приноси на дисертационното изследване.

Авторефератът е **пълноценен**, отговаря на академичните стандарти и представя основните моменти от дисертационния труд по ясен и структуриран начин. Той обобщава ключовите изводи и приноси на изследването, подчертавайки **значимостта** на темата и **практическата приложимост** на резултатите.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд предлага значими **научни и научно-приложни приноси**, които могат да бъдат използвани в различни области на науката и практиката.

Резултатите и приносите от дисертационния труд предлагат **широк потенциал за бъдещо приложение** както в научната, така и в практическата сфера. Те могат да бъдат основа за разработване на **интервенционни програми** за лечение и превенция на хипохондрията, въвеждане на **инструменти за ранно диагностициране** в клиничната

практика, провеждане на **допълнителни изследвания** и внедряване на знанията в образователната система и здравната практика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на **Аница Карник Хугасиян - Хачмерян съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Аница Карник Хугасиян – Хачмерян** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Обща психология“.

17.12.2024 г.

Изготвил становището: .....

проф. д.пс.н. Майяна Митевска